

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НААН України
Директор інституту
Засенко В.В.

“18” травня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

напрямпідготовки
спеціальність

відділ

05Соціальні та поведінкові науки, **01** Освіта
психологія (**053**), спеціальнаосвіта (**016**)

аспірантури і докторантури

2020 – 2021 навчальний рік

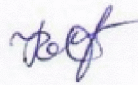
Робоча програма «Теоретико-методологічні проблеми спеціальної психології»
для здобувачів доктора філософії за напрямом підготовки 05 Соціальні
та поведінкові науки, 01 Освіта 12 с.

Розробник: Т.М. Костенко, кандидат психологічних наук, завідувача відділом
освіти дітей з порушеннями зору ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Робочу програму схвалено на засіданні відділу освіти дітей з порушеннями зору

Протокол від "23" квітня 2020 року № 4

Завідувач відділу

Костенко Т.М.

Схвалено вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України за напрямом підготовки (спеціальністю)
05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія,
01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта
Протокол від "14" травня 2020 року № 4

"18" травня 2020 року

Голова вченої ради

Засенко В.В.

© Костенко Т.М., 2020 рік

© Інститут спеціальної
педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН
України, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, 01 Освіта	Нормативна	
	Напрямок підготовки 016 Спеціальна освіта, 053 Психологія		
Модулів – 1	Спеціальність: 053 Психологія 016 Спеціальна освіта	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання «Спеціальна психологія і сучасна освіта дітей з ООП» (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 30		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 10 самостійної роботи студента – 20	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Доктор філософії	Лекції	
		6 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		4 год.	4 год.
		Вид контролю:	
		залік*	іспит**

Примітка: * для спеціальності «016 Спеціальна освіта»,
** для спеціальності «053 Психологія»

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування мотиваційно-ціннісного компоненту професійної діяльності, ознайомлення з теоретичними та прикладними аспектами спеціальної психології

Завдання:

- ознайомлення з основними концептуальними основами спеціальної психології;
- вивчення понятійного апарату спеціальної психології;
- розуміння особливостей розвитку дітей з ООП;
- використання активних та інтерактивних методів навчання осіб з ООП.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач доктора філософії повинен

знати:

- базовий понятійний апарат спеціальної психології, особливості розвитку дітей з різними порушеннями, можливості компенсації і шляхи корекції розвитку дітей з особливими потребами;
  - сучасні тенденції розвитку психолого-педагогічних концепцій в системі освіти осіб з ООП;
  - співвідношення норми і патології в розвитку; етіологію і патогенез порушень у розвитку;
  - особливості порушення розвитку при різних нозологічних формах;
  - методи психологічної реабілітації осіб з ООП.

вміти:

- застосовувати отримані теоретичні знання як базові при освоєнні дисциплін і компетенцій профільної підготовки;
- використовувати активні та інтерактивні методи навчання осіб з ООП;
- визначати діагностичні та прогностичні показники психічного розвитку осіб з ООП;
- проводити аналіз власної діяльності;

володіти:

- навичками міжособистісних відносин;
- сучасними технологіями в спеціальній освіті;
- методами і прийомами психодіагностики та психокорекції;
- основами використання різних засобів комунікації в різних видах професійної діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теорія і методологія спеціальної психології.

Тема 1. Предмет і міжпредметні зв'язки спеціальної психології.

Спеціальна психологія як відображення знань про сутність порушень психічного розвитку в культурно-історичному контексті. Спеціальна психологія як наука: предмет і об'єкт її дослідження. Основні завдання спеціальної психології. Історія становлення спеціальної психології. Сучасне науковий простір і смисловідомінанти спеціальної психології. Система наукових понять спеціальної психології.

Тема 2. Норма розвитку і дизонтогенез як міждисциплінарна проблема.

Дизонтогенез і його параметри. Класифікація видів психічного дизонтогенезу. Сучасні уявлення про норму і порушення в розвитку. Психічний розвиток дитини в нормі та патології. Проблема порушень в розвитку в дитячому віці. Потреби як головний рушій розвитку та їх депривація.

Тема 3. Особистість в умовах депривації.

Фактори, які зумовлюють депривацію особистості. Особистість в умовах зорової депривації. Особистість в умовах слухової депривації. Особистість в умовах психічної депривації. Особистість в умовах когнітивної депривації. Особистість в умовах комунікативної депривації. Особистість в умовах рухової депривації. Особистість в умовах соціальної депривації.

Змістовий модуль 2. Категоріальний апарат спеціальної психології.

Тема 4. Компенсація і корекція порушень в розвитку.

Поняття про компенсації та корекції в спеціальній психології. Поняття псевдокомпенсації, декомпенсації. Особливості вищої нервової діяльності в умовах аномального розвитку. Принцип виникнення і протікання компенсаторних функцій. Фактори компенсаторного пристосування. Теорії компенсації.

Тема 5. Психологічна реабілітація та абілітація.

Сутність і структура реабілітаційного процесу. Правові аспекти соціального захисту осіб з інвалідністю. Суспільство і діти з ООП. Соціально-психологічна реабілітація осіб з інвалідністю. Абілітація дітей та підлітків. Соціальна та педагогічна інтеграція.

Тема 6. Моделі спеціальної психологічної допомоги.

Реабілітаційний супровід як сучасна технологія спеціальної психології.
Зовнішні та внутрішні ресурси особистості в умовах депривації особистості.
Психопрофілактика та психокорекція. Розвиткова та корекційна робота.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	с	залік	екзамен		л	п	с	залік	екзамен
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теорія і методологія спеціальної психології												
Тема 1. Предмет і міжпредметні зв'язки спеціальної психології		1		3				1		3		
Тема 2. Норма розвитку і дизонтогенез як міждисциплінарна проблема		1	1	3				1	1	3		
Тема 3. Особистість в умовах депривації		1	1	4				1	1	4		
Разом за змістовим модулем 1	15	3	2	10			15	3	2	10		
Змістовий модуль 2. Категоріальний апарат спеціальної психології												
Тема 4. Компенсація і корекція порушень в розвитку		1		3				1		3		
Тема 5. Психологічна реабілітація та абілітація		1	1	3				1	1	3		
Тема 6. Моделі спеціальної психологічної допомоги		1	1	4				1	1	4		
Разом за змістовим модулем 2	15	3	2	10			15	3	2	10		
Усього годин	30	6	4	20			30	6	4	20		
Модуль 2												

ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин	30	6	4	20			30	6	4	20		

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Особистість в умовах депривації	1
2	Психологічна реабілітація та абілітація	1

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Норма розвитку і дизонтогенез як міждисциплінарна проблема	1
2	Моделі спеціальної психологічної допомоги	1

7. Індивідуальні завдання

Розробка навчальних та корекційно-розвиткових ігор для дітей з ООП (рольові ігри, імітації, ділові ігри та освітні ігри).

Розробка практичних кейсів для фахівців.

8. Методи навчання

Під час лекційного курсу застосовуються:

- презентація;
- дискусійне обговорення проблемних питань.

На практичних заняттях застосовуються:

- ситуаційні завдання;
- кооперативне навчання (робота за методом малих груп);
- моделюючі вправи;
- мозковий штурм.
- проблемно-пошукові, ситуаційні вправи,
- кейс-метод

9. Методи контролю

Поточний контроль знань з навчальної дисципліни проводиться у формі презентації. Здобувачі готують 3 презентації на теми, запропоновані викладачем.

На практичних заняттях запроваджуються різні навчальні технології: мозковий штурм; презентації; аналіз конкретної ситуації; робота в малих групах; рольові та ділові ігри; банки візуального супроводження; письмовий контроль знань; індивідуальне та групове опитування; перехресна перевірка завдань з наступною аргументацією виставленої оцінки тощо.

Індивідуальна робота (контрольна робота студентів заочної форми навчання) захищається перед викладачем.

Підсумковий контроль – залік.

10. Розподіл балів, які отримує здобувач доктора філософії

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота						Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	100
0-20	0-20	0-10	0-10	0-20	0-20	

T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6		100
0-20	0-20	0-10	0-10	0-20	0-20		

T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
89-82	добре	
81-74		
	задовільно	

73-64		
63-51		
50-35	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
34-1	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Мультимедіа.
2. Фліпчарт.
3. Ватмани, маркери.

12. Рекомендована література

Базова

Алексеенкова Е.Г. Личность в условиях психической депривации: учебное пособие. СПб.: Питер, 2009.

Андреева Л.В. Сурдопедагогика: учебник для студентов. Под науч. ред. Н.М. Назаровой, Т.Г. Богдановой. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 576 с.

Бевз Г., Дорошенко О. Вплив деприваційних чинників на психічний розвиток дитини. Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К.: 2003, Т.V, ч.5. С. 25–34.

Бережнова Л.Н. Предупреждение депривации в образовательном процессе. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000.

Берулава Г.А. Методологические основы практической психологии. М.: Психолого-социальный институт, 2003.

Бестужев-Лада И.В. Прогнозирование социальных потребностей. М.: Ин-т социологических исследований, 1976. 207 с.

Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.

Варій М.Й. Психологія особистості: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.

Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості: монографія. Дрогобич: Коло, 2008. 480 с.

Дегтяренко Т.М. Науково-методичні основи управління системою корекційно-реабілітаційної допомоги: монографія. Суми, СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 260 с.

Клопота Є.А. Психологічні основи інтеграції в суспільство осіб з вадами зору: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 428 с.

Кобильченко В.В. Соціально-психологічні основи розвитку та корекції особистості підлітка в нормі і при патології зору: монографія. К.: Освіта України, 2010. 552 с.

Кобильченко В.В. Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 367 с.

Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навч.-метод. посібник. К.: Видавнича група «Атопол», 2015. 136 с.

Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики»: монографія. Київ, 2014.

Омельченко І.М. Комунікативна діяльність дошкільників із затримкою психічного розвитку: теорія і феноменологія: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2018. 500 с.

Прохоренко Л.І. Психологія саморегуляції школярів із затримкою психічного розвитку: монографія. Чернівці: Букрек, 2016. 464 с.

Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини: підруч. К.: Знання, 2008. 359 с.

Синьова Є.П. Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору: підруч. К.: Знання, 2008. 365 с.

Сорокин В.М. Специальная психология: учеб. пособие. СПб.: Речь, 2003. 216 с.

Специальная психология: учеб. пособие под ред. Е.С. Слепович, А.М. Полякова. Минск: Выш. шк., 2012. 511 с.

Специальная психология: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений (В.И. Лубовский, Т.В. Розанова, Л.И. Солнцева и др.); Под ред. В.И. Лубовского. 2-е изд., испр. М.: Изд. центр «Академия», 2005. 464 с.

Шаповал И.А. Специальная психология: учебное пособие. М.: ТЦ Сфера, 2005. 224 с

Шевцов А.Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я: монографія. К.: НТІ „Інститут соціальної політики”, 2004. 240 с.

Шевцов А.Г. Освітні основи реабілітології: монографія. К.: МП Леся, 2009. 484 с.

Шевцов А. Г. Сучасні проблеми освіти і професійної реабілітації людей з вадами здоров'я: монографія. К. : Соцінформ, 2004. 200 с.

Шипицына Л.М., Мамайчук И.И. Психология детей с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата. М., 2004.

Шипицына Л.М. Специальная психология. М.: Издательство Юрайт, 2016. 287 с.

Ядвиршис Л.А. Преодоление депривации у детей в деятельности педагога. Брянск: БИПКРО, 1997. 54 с.

Яковлева С.Д. Особливості прояву психофізіологічних функцій у дітей з вадами розвитку: монографія. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2013. 352 с.

Допоміжна

Душка А.Л. Психоэмоциональные состояния родителей детей с психофизическими отклонениями: концептуализация, диагностика и коррекция. Монография. Одесса: ОНУ им. И.И. Мечникова; Донецк: Донбасс, 2014. 460 с.

Зоткина Е.А. Специальная психология. Самара: Издательство «Универс-групп», 2007.

Калижнюк Э.С. Психические нарушения при детских церебральных параличах. Киев, 1987.

Калягин В.А., Овчинникова Т.С. Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2006. 320 с.

Карпова Г.А. Основы сурдопедагогтики : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Екатеринбург : Издатель Калинина Г.П., 2008. 354 с.

Кобильченко В.В. Психологічний супровід дітей дошкільного віку з порушеннями зору: монографія. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2015. 205 с.

Кобильченко В.В. Психолого-педагогічна корекція спілкування слабозорих підлітків: науково-методичний посібник. К.: Актуальна освіта, 2006. 102 с.

Кульбіда С.В. Статус глухої людини в соціумі: особистість чи стигматизований індивід? Молодь в умовах нової соціальної перспективи: Збірка наукових праць. Вип. 16. Київ, 18 травня 2017 року. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. С. 477–488.

Омельченко І.М. Технологія формування спілкування дітей із затримкою психічного розвитку: навчально-методичний посібник. Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 133 с.

Синьова Є.П. Особливості розвитку та виховання особистості при глибоких порушеннях зору: монографія. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. 442 с.

Синьова Є.П., Федоренко С.В. Тифлопедагогіка: підруч. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 325 с.

Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе. М., 2000.

Соколова Е.В. Отклоняющееся развитие: причины, факторы и условия преодоления: монография. Новосибирск: Изд. «Наука», 2003. 284 с.

Солнцева Л.И. Тифлопсихология детства. М., 2002.

Ярославцева И.В. К вопросу о психологическом механизме депривированного развития. Известия Иркутского государственного университета. Сер. Психология. Иркутск : Изд-во ИГУ, 2012. Т. 1, № 1. С. 93–100.

Ярославцева И.В. Специфика иррегулярного развития депривированного подростка. Развитие личности. М., 2004. № 4. С. 137–140.

13. Інформаційні ресурси

<http://lib.iitta.gov.ua> - Національна електронна бібліотека НАПН України

Примітки:

1. Робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом інституту і містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролів.

2. Розробляється викладачем. Робоча програма навчальної дисципліни розглядається на засіданні вченої ради і затверджується головою вченої ради.

3. Інститутом можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Робочої програми навчальної дисципліни» .

4. Формат бланка – А4 (210×297 мм)